

Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Çevrimiçi Temel Eđitimi Bilgilendirme Kitapçığı

Modül 1: Etik Davranış İlkeleri ve Ayrımcılığın Önlenmesi

Özyeğin Üniversitesi olarak kurulduğu ilk günden bugüne başta çalışan ve öğrencilerimiz olmak üzere herkes için kapsayıcı bir öğrenme, öğretme ve yaşam ortamı oluşturmaya çalışmaktadır. Bu kapsamda, paylaştığımız mevcut ortamı herkes için güvenli biçimde korumak ve kurum kültürünü daha ileriye taşımak için atılan somut adımlardan biri de Etik Davranış İlkelerini oluşturmak olmuştur. 2015 yılında yayınladığımız Etik Davranış İlkeleri' belgemizle kurumumuzun etik değer ve ilkelerini belirlenmiştir. Bu değer ve ilkeler, akademik konularda olduğu gibi sosyal hayatta da Özyeğin Üniversitesi mensubu olmanın getirdiği sorumluluklara dair bir vizyon ortaya koymaktadır.

Hazırladığımız bu eğitimimizin temel dayanak noktası olan Temel Değerler ve İlkeler'den biri Başkalarına Saygıdır. Başkalarına Saygı kavramı "Özyeğin Üniversitesi mensuplarının bireylerin farklılıklarına saygı duyması, değer vermesi, ayrımcılık ve taciz gibi davranışlara izin vermemesi; meslektaşlar, çalışanlar, öğrenciler, paydaşlar ve üniversite dışı birimler ve şahıslara saygı ve nezaketle yaklaşması/davranması ve ilişki içerisinde olunan tüm şahısların onur ve kişiliklerini dikkate almasıdır" şeklinde tanımlanmaktadır. Aynı zamanda Etik Davranış İlkelerimiz tüm Özyeğin Üniversitesi mensuplarının "kampüs ve ortak alanlarda şiddet ve tacizin önlenmesi konusuna katkıda bulunmakla" yükümlü olduklarına dikkat çekmektedir. ÖZU Gender Office olarak hazırladığımız bu eğitimde amacımız öncelikle bu maddede işaret edilen ayrımcılığın ne olduğu, nasıl ortaya çıktığı ve ne gibi etkileri olduğunu ve aynı maddede sıklıkla bahsedilen cinsiyete, cinsel yönelime ve cinsel kimliğe yönelik ayrımcılığa daha yakından bakmaktır.

Ayrımcılık, Kalıp Yargı ve Ön Yargı Temel Kavramları

Kalıp Yargı: Belirli bir gruba ilişkin bilgi boşluklarını dolduran, böylece onlar hakkında karar vermeyi kolaylaştıran, önceden oluşturulmuş birtakım izlenimler, atıflar bütünü olarak zihnimizde oluşturduğumuz imgelerdir. Özellikle yeni olgu, obje ya da grup ile karşılaştığımızda, onlarla ilgili bilgimiz bu tür imgeler ışığında biçimlenir. Böylece yeni olguyu/grubu gerçekte olduğu gibi ya da gerçek özellikleriyle değil, düşünce eğilimlerimize göre algılarız.

Ön Yargı: Diğer insanları, bireysel varoluşlarından değil, grup aidiyetlerinden hareketle değerlendiren bir tutumu ve olumsuz, dogmatik kanaatleri ifade eder. Bu kavram, yaklaştığımız kişi ya da gruplarla aramıza, en hafifinden fiziksel ya da sosyal mesafe koymamıza yol açan ve ayrımcılıkla yakından ilişkili tutumlardır.

Ayrımcılık: Bu kavram, bir gruba veya grubun üyelerine karşı beslenen olumsuz tutum ve davranışların tümüyle ilgili bir süreçtir. Bu kavram ile tanımlanan süreç, bir gruba ya da grup üyelerine yönelik olumsuz düşüncelerin yanı sıra hoşlanmama, hor görme, kaçınma ve nefret etmeye kadar uzanan olumsuz duyguları içeren tutumlara da yol açar. Bu kavramla tanımlanan davranışlar tek tek bireylere yöneltilmiş olsa da insanlar arası ilişkilerdeki hoşlanmama, uzak durma gibi 'ters' ve 'kötü' davranışlardan ayıran şudur: bu kavramda tanımlanan davranışların yöneldiği kişiler, kişisel özellikleri değil, ait oldukları grubun özellikleri nedeniyle bu davranışın hedefi olmaktadır.

Bu kapsamda, kalıp yargı, ön yargı ve ayrımcılık birbirlerini besleyen süreçlerdir. İnsanlar gündelik hayatta yeni karşılaştıkları şeyleri anlamlandırmak için sıklıkla kestirme yargılar üretebilirler. Mevcut durumu, kişiyi veya nesneyi tanımlamak için onunla etkileşime geçmek yerine daha kestirme bir yol seçerek sahip olunan diğer yargılarla benzerlikler kurmak sıkça yapılan bir davranıştır. Bu bilinmeyen şeyleri anlamlandırmak ve daha güvende hissetmek için yapılan bir davranış türüdür. Fakat kurulan bu kestirme yollar bir kartopu gibi büyüyerek önce ön yargıya sonra ayrımcılığa dönüşebilir. Günün sonunda oluşan ayrımcılık insanların hayatlarını doğrudan ve olumsuz şekillerde etkilemektedir. Kişiler sahip oldukları gruba atfedilen özellikler nedeniyle ayrımcılığa maruz kalmaktadır. Toplumdan dışlanabildikleri gibi temel hak ve özgürlüklerine erişmekte dahi zorluk yaşanmaktadır. Bu nedenle, ayrımcılığı önlemek, tüm insanların haklarına eşit ve özgür bir şekilde erişebilmeleri için kritik bir öneme sahip olmakla birlikte ayrımcılığı önleme insani bir sorumluluk olduğu kadar hem ulusal hem de uluslararası hukuk mevzuatlarında da kendine yer bulan bir konudur.

Toplumsal cinsiyete başta olmak üzere bu konuya dair daha fazla kaynağa erişmek için genderoffice.ozyegin.edu.tr adresini ziyaret edebilirsiniz.

Modül 2 : Toplumsal Cinsiyetin Temel Kavramları

Toplumsal cinsiyet doğduğumuz andan itibaren karşılaştığımız bir olgudur. Bir bebeğin dünyaya geleceği haberi alındığı ilk günden itibaren toplumsal cinsiyet hayatını etkilemeye başlamaktadır. Bebeğin cinsiyeti birçok aile için çok önem atfedilen, bunun için cinsiyet öğrenme partileri bile düzenlenen, bebek dünyaya gelmeden kullanacağı eşyaların rengine kadar etki eden bir durumdur. Toplumsal cinsiyet, bazı beklentilerin belirli cinsiyet kimlikleriyle ilişkilendirilmesi, belirli sorumlulukların sadece bazı cinsiyetlere atanması, bu cinsiyet kimliklerine dair kalıp yargılar, ön yargılar ve hatta ayrımcılığın üretilmesi toplumsal cinsiyet kavramının en sık karşılaştığımız formlarıdır. Bebeklik çağında her ne kadar bu durum masum gözükse de toplumsal cinsiyet kişilerin bebekliklerinden yetişkinliklerine, hobilerinden yetkinliklerine birçok konuyu doğrudan etkilemektedir. Örneğin kız çocuklarının bebeklerle, oğlan çocuklarının arabalarla oynaması gerektiği kalıp yargısı günün sonunda aile fertlerinin kız çocuklarına oyuncak bebek, oğlan çocuklarına arabalar alınmasıyla sonuçlanmakta ve çocuklar toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılıkla ilk burada tanışmaktadır. Sadece belirli tür oyuncakların çocukların ilgi ve alakalarından bağımsız olarak oğlan veya kız çocuklarına alınması toplumsal cinsiyet normları ve rolleri ile ilgilidir. Örneğin her ne kadar kız çocuklarına peluş oyuncaklar hediye etmek veya onları oyuncak ütüyle oynamaya teşvik etmek masum gözükse de bu davranışların altında kız çocuklarının erişkinliklerinde bakım emeği vereceği ve onları bu geleceğe hazırlama kalıp yargısına dayanmaktadır. Bu durum oğlan çocukları için de yapılan seçimlerde karşımıza çıkmaktadır. Halbuki her cinsiyetten bebek ve çocuk çok farklı oyuncaklarla oynayabilir, yaşları ilerledikçe kendi oyuncakları konusunda ilgi ve alakaları doğrultusunda daha fazla söz sahibi olabilmektedir. Oyuncaklar sadece bir örnektir. Zaman ilerledikçe oynanan oyunlar, hobiler, meslekler ve hatta zevkler bile toplumsal cinsiyetle ilgili kalıp yargılarına göre şekillenmektedir. Bu süreçte kişilerin zevkleri, kabiliyetleri ve ilgi alanları ikinci plana atılmaktadır. Hatta bu görünmeyen duvarları aşmak isteyen kişilerin motivasyonları kırılarak toplumdaki en büyük ayrımcılık türlerinden biri olan toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılık ortaya çıkmaktadır. Bahsedilen bu durumları aşağıda veriler üzerinden detaylı bir şekilde görebilirsiniz.

Toplumsal Cinsiyete Dayalı Veri Çalışması

Yıllara göre ortaöğretim seviyesi için okula gitme verileri aşağıdadır. Veriler değerlendirildiğinde görülüyor ki kız çocuklarının okula gitme oranı uzun yıllar boyunca oğlan çocuklarının gerisinde kalmıştır. Ancak, 2000'li yıllara gelindiğinde kız çocuklarının okula gitme oranının artmasını hedefleyen kampanyalar ve politikalarla birlikte bu durum değişim göstermektedir.

Öğretim Yılı	Ortaöğretim (Lise) %		
	Toplam	Oğlan	Kız
2000 - 2001	43,9	48,3	39,2
2001 - 2002	48,1	53,0	43,0
2002 - 2003	50,6	55,7	45,2
2003 - 2004	53,4	58,0	48,5
2004 - 2005	54,9	59,1	50,5
2005 - 2006	56,6	61,1	52,0
2006 - 2007	56,5	60,7	52,2
2007 - 2008	58,6	61,2	55,8
2008 - 2009	58,5	60,6	56,3
2009 - 2010	65,0	67,6	62,2
2010 - 2011	66,1	68,2	63,9
2011 - 2012	67,4	68,5	66,1
2012 - 2013	70,1	70,8	69,3
2013 - 2014	76,7	77,2	76,1
2014 - 2015	79,4	79,5	79,3
2015 - 2016	79,8	79,4	80,2
2016 - 2017	82,5	82,7	82,4
2017 - 2018	83,6	83,8	83,4
2018 - 2019	84,2	84,5	83,9
2019 - 2020	85,0	85,2	84,9
2020 - 2021	87,9	88,1	87,8
2021 - 2022	89,7	90,0	89,3

Farklı alanlardaki kadın-erkek öğrenci oranlarının verileri aşağıdadır. Bir önceki veriler kapsamında yaptığımız değerlendirmede kız çocuklarının eğitime erişiminin arttığını söylemiştik. Ancak, bu durum üniversite tercihlerinde kadınların oranının çocuk bakımı, sosyal hizmet veya eğitim gibi bakım emeği odaklı alanlarda erkeklerin oranlarının mühendislik gibi alanlarda yüksek olmasıyla eşitsizlikler sistemini değerlendirmemiz mümkündür.

Meslekler	Oğlan	Kız
Bilişim ve İletişim Teknolojileri	68,82	31,18
Biyoloji	31,15	68,85
Fizik	63,76	36,24
Kimya	34,47	65,53
Matematik ve İstatistik	51,13	48,87
Eğitim Bilimleri	38,78	61,22
Hukuk	47,26	52,74
İşletme - Yönetim	57,68	42,32
İnşaat	82,91	17,09
Mimarlık	41,57	58,43
Elektrik - Elektronik	79,59	20,41
Makine Mühendisliği	85,36	14,64
Çocuk Bakımı - Gelişimi	7,59	92,41
Sosyal Hizmet	21,86	78,14
Sağlık Bilimleri	34,57	65,43
İlahiyat	37,62	62,38
Felsefe	45,66	54,34
Tarih ve Arkeoloji	61,90	38,10
Yabancı Diller	34,04	65,96
Sanat Bölümleri	44,67	55,33
Gazetecilik	52,56	47,44
Kütüphane ve Arşivcilik	38,59	61,41
Ekonomi	56,10	43,90
Psikoloji	22,23	77,77
Siyaset Bilimi	59,49	40,51
Sosyoloji	36,90	63,10
Tarım, ormanlık ve veterinerlik	64,21	35,79

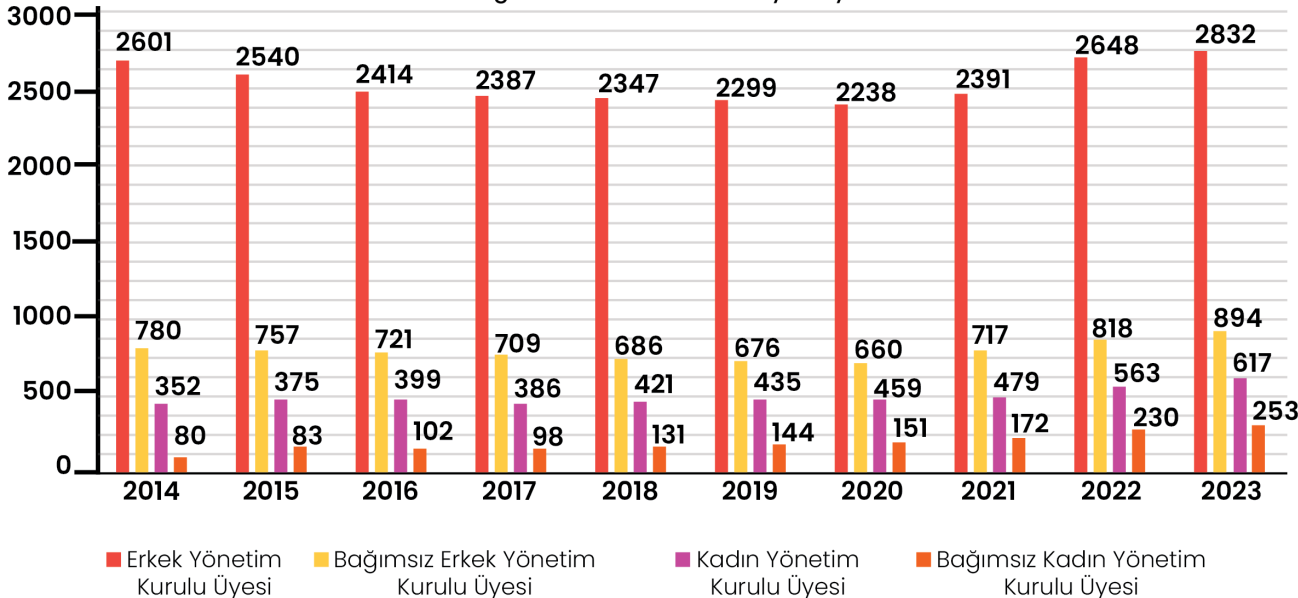
Ekonomik hayata katılımı ilgili verilere toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifinden bakıldığında eşitsizliklerin bu alanda da devam ettiğini görmekteyiz. İşgücüne katılım oranlarının düşük olma nedenlerinden biri olan ev işleriyle meşgul olma en çarpıcı verilerden bir tanesidir. Türkiye’de yaklaşık 10 milyon kişi ev işiyle meşgul olduğu için profesyonel bir işte çalışmamaktadır. Nitekim, verinin cinsiyet kırılımına bakıldığında kadınların sayısı 10 milyona yakınken erkeklerin binin altında kalmaktadır. Görüldüğü üzere işgücüne katılamayanların tamamı neredeyse kadınlardan oluşmaktadır.

	Toplam	Erkek	Kadın
İşgücüne dahil olmayanlar	30.634.000	9.420.000	21.215.000
İş bulma ümidi olmayanlar	1.671.000	760.000	911.000
İşbaşı yapabilecek olup iş aramayanlar	1.407.000	452.000	955.000
İş arayıp işbaşı yapamayacak olanlar	135.000	53.000	81.000
Ev işleriyle meşgul	9.264.000	0	9.264.000
Eğitim/ Öğretim	4.554.000	2.022.000	2.532.000
Emekli	5.182.000	3.880.000	1.302.000
Çalışamaz halde	5.326.000	1.695.000	3.631.000
Diğer	3.095.000	557.000	2.538.000

Peki, kadınların işgücüne dahil olduktan sonra yaşadığı eşitsizlikler nelerdir?

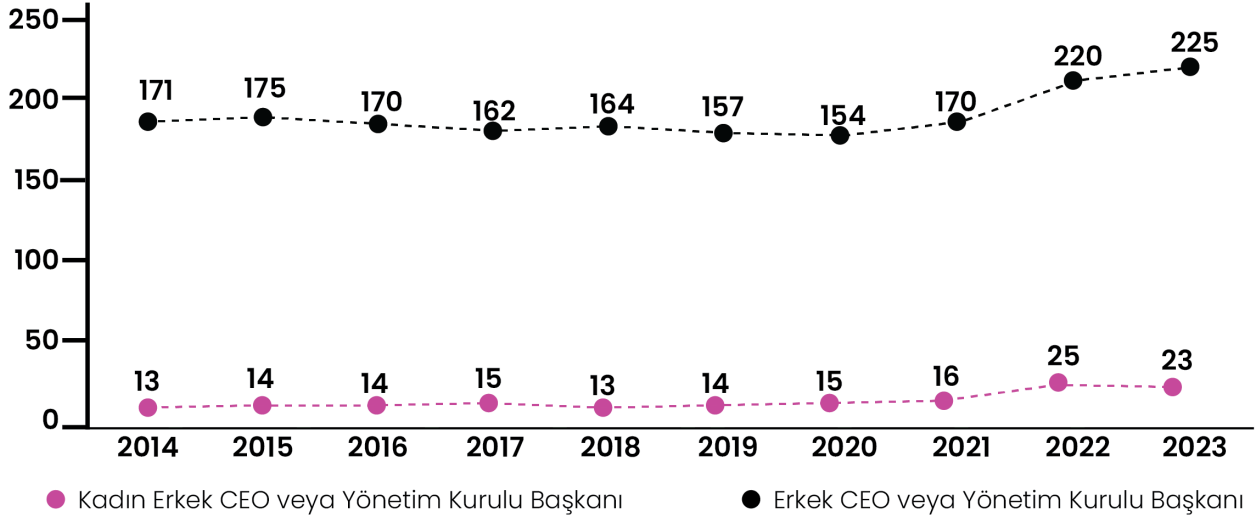
Bu konuda en sık karşımıza çıkan örnek kadınların kariyer basamaklarında yükselmeleri önündeki engellerdir. Örneğin Borsa İstanbul’da faaliyet gösteren şirketlerin yönetim kurullarına bakalım. Bu kurullarda görev alan yöneticilerin cinsiyete göre dağılımlarını aşağıda görebilirsiniz. Bu veri kapsamında özellikle üst düzey seviye yöneticilikle kadınların temsil oranının %30’a bile ulaşmadığı görülmektedir.

2014 - 2023 Yılları Arasında Cinsiyete Göre Toplam Yönetim Kurulu Üye Sayısı ve Bağımsız Yönetim Kurulu Üye Sayısı

Ünvan seviyesini biraz daha yükseltip CEO-Yönetim Kurulu başkanı seviyesinde cinsiyet kırımlarına bakıldığında, cinsiyetler arasında daha keskin bir uçurumla karşılaşmaktayız. Bu veriler işgücüne dahil olma bariyerlerinin üstesinden gelinse dahi kadınların iş yaşamında yükselme süreçlerinde önlerinde aşılması gereken çok ciddi engellerin olduğunu göstermektedir.

2014 - 2023 Yılları Arasında Yönetim Kurulunda Yer Alan Kadın ve Erkek CEO veya Yönetim Kurulu Başkanı Sayısı

Toplumsal Cinsiyet Temel Kavramları

Toplumsal Cinsiyet: Kadın ve erkek olmakla ilişkili sosyal özellikleri ve ilişkileri ifade eder. Bu nitelikler, fırsatlar ve ilişkiler sosyal olarak inşa edilir ve sosyalleşme yoluyla öğrenilir. Bunlar bağlama/zamana özgüdür ve değişebilir. Bu kavram ile tanımlanan durum belirli bir bağlamda bir kadın veya erkekte beklenen, izin verilen ve değer verilen şeyleri belirler. Bu nedenle çoğu toplumda kadınlar ve erkekler arasında verilen sorumluluklar, üstlenilen faaliyetler, kaynaklara erişim ve kaynaklar üzerindeki kontrol ile karar alma fırsatları açısından farklılıklar ve eşitsizlikler vardır.

(Atanmış) cinsiyet: İnsanları kadın veya erkek olarak tanımlamaya kaynaklık eden biyolojik ve fizyolojik özellikler.

Cinsiyet kimliği: Her bireyin derinden hissettiği içsel ve bireysel cinsiyet deneyimidir. Doğumda atanan cinsiyete karşılık gelebilir veya gelmeyebilir.

Cinsel yönelim: Her bireyin farklı cinsiyetten, aynı cinsiyetten veya birden fazla cinsiyetten bireylere karşı duyduğu duygusal ve/ya cinsel çekimi ifade eder.

Cinsiyet ifadesi: İnsanların kendi cinsiyet kimliklerinin dışavurumu ve başkaları tarafından algılanan cinsiyet kimliğidir. Kişinin cinsiyet kimliğini dünyaya nasıl sergilediği ile ilgilidir.

Toplumsal cinsiyete dair temel kavramların yanında farklı kaynaklara da erişmek için ÖZÜ Gender Office sayfasını ziyaret edebilirsiniz. <https://genderoffice.ozyegin.edu.tr>

Modül 3: Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddet Temel Kavramlar

Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddet: Bir kişiye cinsiyeti, cinsel yönelimi veya cinsiyet ifadesi nedeniyle yöneltilen veya belirli bir cinsiyetten kişileri orantısız biçimde etkileyen şiddettir. Fiziksel, psikolojik, ekonomik ve cinsel şiddet biçiminde kendini gösterir. Israrlı takip, flört şiddeti ve sanal şiddet farklı biçimleridir. Bununla birlikte toplumsal cinsiyete dayalı şiddet yalnızca sayılan grupları değil, tüm özneleri yani tüm yaş gruplarını, cinsiyetleri ve cinsel yönelimleri hedef alabilir. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğine dayalı şiddet iş yeri, sokak, kafe, toplu taşıma gibi kamusal alanlarda olabileceği gibi ev içinde de meydana gelebilir. Şiddetin uygulayıcıları (yani failleri) genellikle işveren, aile yakınları, eş, arkadaş, partner gibi yakından tanınan kişiler olsa da hiç tanınmayan yabancı kişiler de olabilmektedir. Şiddet olayları sonrasında, Mağdur Suçlayıcılık olarak ifade ettiğimiz “orada ne işi varmış?”, “e gitmeseymiş?”, “o kıyafeti giymeseymiş”, “daha önce ayrılaysaymış”, “neden daha önce ayrılmamış?”, “neden sevgili olmuş?” gibi ifadelerle şiddetin meşrulaştırıldığını, hatta şiddete maruz bırakılanın suçlandığını görmek mümkündür. Görüldüğü üzere bu kavram, yaşanan bir mağduriyette çeşitli gerekçelerle kabahati o mağduriyeti yaşayan kişiye yapıştırarak faili aklayan yaklaşım olarak tanımlanmaktadır. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğine dayalı şiddeti önlemek için en önemli adımların başında “rıza” kavramını tanımlamak ve kişilerin sınırlarına saygı duymayı bilmek gelmektedir. Rıza, herhangi bir durum, eylem veya davranış karşısında istekli olarak “evet” demektir. “Hayır” cevabı, rıza değildir. Cevap vermemek, sessiz kalmak kişinin rıza gösterdiği anlamına gelmez. Rıza kavramının bir başka boyutu ise “rıza inşası”dır. Rıza inşası “Kişinin onayı olmadığı halde onay almak için baskı ve zorlama içeren davranış biçimleri” olarak tanımlanır. Rıza inşasında duygu sömürüsü, iltifatlar ve zaman zaman tehditler görülebilir. Temel hedef karşındaki kişiyi kötü hissettirerek ve üzerinde baskı kurarak ikna etmektir. “Bana güvenmiyor musun?”, “Benim seni sevdiğim kadar sen beni sevmiyorsun” gibi cümleler rıza inşası esnasında sıklıkla duyulabilen cümlelere örneklerdir. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğine dayalı şiddet herkes için ve türlü ilişkilene biçiminde geçerli olabilmektedir.

Temel Kavramlar

Şiddet: Şiddet, bireyin fiziksel, psikolojik, ekonomik veya cinsel yönden zarar görmesiyle ya da acı çekmesiyle sonuçlanan veya sonuçlanması muhtemel hareketleri, buna yönelik tehdit ve baskıyı ya da özgürlüğün keyfi engellenmesini de içerir.

Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddet: Bir kişiye cinsiyeti, cinsel yönelimi veya cinsiyet ifadesi nedeniyle yöneltilen veya belirli bir cinsiyetten kişileri orantısız biçimde etkileyen şiddettir.

Şiddet Türleri

Fiziksel şiddet: Bir kişiyi fiziksel güç kullanarak istemediği davranış ve/veya temaslara zorlamak. Bu şiddet türü ciddi ve hafif saldırı, özgürlükten yoksun bırakma veya öldürme biçimlerinde olabilir. Örnek: vurmak, tokat atmak, itmek, tekme atmak, saçını çekmek, bir şey fırlatmak.

Psikolojik şiddet: Fiziksel güç kullanılmaksızın kişiyi baskı ve denetim altına almayı hedefleyen, kişinin güven duygusunu zedeleyen, özgürlüğünü kısıtlayan her türlü söz ve davranış. Love bombing, ghosting ve gaslighting gibi birçok farklı türde de ortaya çıkabilir. Örnek: manipüle etmek, aşağılamak, küçümsemek, bağırarak, özel alanına müdahale etmek, kısıtlamak, tehdit etmek, yalnızlaştırmak.

Ekonomik şiddet: Kişinin ekonomik özgürlüğünü kısıtlayan her türlü davranış biçimi. Örnek: banka hesaplarını kontrol etmek, parasına el koymak, maddi geliri olan bir işte çalışmasına izin vermemek, zorla çalıştırmak.

Cinsel şiddet: Kişinin rızası dışında gerçekleştirilen herhangi bir sözlü/fiziksel cinsel davranışta bulunmak. Cinsel taciz ve saldırının çatı kavramı olarak da kullanılmaktadır. Örnek: cinsel içerikli şakalar yapmak, taciz, tecavüz, cinsel ilişkiye girmek için onay inşa etmek, cinsel içerikli fotoğraf/video iletmeye zorlama.

Cinsel taciz: Fiziksel temas olmaksızın gerçekleştirilen ve kişinin rızasına dayalı olmayan cinsel nitelikli söz, tavır ve diğer davranış biçimleridir. Olayın gerçekleştiği ortama ve bağlama göre, ısrarla tekrarlanan eylemler ya da tek bir eylem cinsel taciz olarak değerlendirilebilir. İlgili söz, tavır veya diğer davranışın süreklilik arz etmesi gerekmez. Ancak taciz eyleminin sürekliliği tacizin niteliğini ağırlaştırır.

Cinsel saldırı: Bir kimsenin beden dokunulmazlığının, kişinin rızasına dayalı olmayan cinsel davranışlarla süreklilik arz etmek zorunda olmaksızın ihlal edilmesidir. Örnek: kişinin rızası dışında sarılmak, öpmek, dokunmak, tecavüz etmek.

Sanal şiddet: Kişiyi baskı altına almak, kontrol etmek, kişinin özgürlüğünü kısıtlamak amacıyla uygulanan davranış biçimlerinin sanal ortamlarda veya sanal araçlar aracılığıyla gerçekleştirilmesidir. Örneğin, telefonunu karıştırmak, sosyal medya şifrelerini istemek, sosyal medya hesaplarını kontrol etmek.

Flört şiddeti: Romantik, duygusal ve/veya cinsel ilişki süresince ya da bittikten sonra, partnerlerden birinin diğerini baskı altında tutmak, özgürlüğünü kısıtlamak ve/ya kontrol etmek amacıyla uyguladığı her türlü söz ve davranış. Örnek: partnerinin arkadaşlarıyla görüşmesini engellemek, ısrarlı takip, ilişkide yasaklar koymak, kişinin rızası dışında davranmak.

Israrlı Takip: 6284 sayılı kanunda belirtilen ısrarlı takip kavramını temel alarak kişilerin arasında aile bağı veya ilişki olup olmadığına bakılmaksızın şiddet mağduru kişinin kendi güvenliğinden endişe edecek şekilde fiziki ve psikolojik açıdan korku ve çaresizlik duygularına sebep olacak şekilde içeriği her ne olursa olsun fiili, sözlü, yazılı ya da her türlü iletişim aracını kullanarak ve baskı altında tutacak her türlü tutum ve davranış ifade eder. Örnek: sürekli aramak, takip etmek, mesaj atmak.

Fail (şiddet uygulayan): Suçlanmış, kovuşturulmuş veya hüküm giymiş olsun ya da olmasın, partnerini, eski partnerini veya herhangi birini kontrol etmek için kasıtlı olarak şiddet ve taciz içeren davranışlarda bulunan kişiyi ifade ediyor.

Maruz bırakılan / Maruz kalan: Cinsiyete dayalı şiddetin herhangi bir biçimine maruz kalan kişileri ifade ediyor.

Modül 4: Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Duyarlı İletişim

Toplumsal cinsiyet eşitliği için biz neler yapabiliriz?

Gündelik hayatta iyi niyetle sergilediğimiz söylemler, tutumlar veya çalışmalar toplumsal cinsiyet eşitsizliğini körükleyebilir. Dolayısıyla mümkün olduğunca her çalışmamızdan ve davranışımızdan önce kendimize yönelteceğimiz bir takım sorularla konuyu toplumsal cinsiyet eşitliği bakımından değerlendirmek eşitliğin sağlanması için önemli bir adım olabilir. Bu ekseninde değinmek istediğimiz iki temel konu bulunmaktadır. Bunlar; Toplumsal Cinsiyete Duyarlı İletişim ve Bilimsel Araştırmalara Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Perspektifini Katmak.

1. Toplumsal Cinsiyete Duyarlı İletişim

Kullandığımız dil, doğduğumuz andan itibaren içinde yaşadığımız toplumun düşünce sistemi çerçevesinde şekillenmeye başlar. Dolayısıyla dil, toplumsal cinsiyet normlarının içselleştirilmesini sağlayarak yaşamı nasıl algıladığımızı, hangi olayda nasıl davranmamız gerektiğini gösteren bir araçtır. Bu bağlamda, bir kişiyle kurduğumuz iletişim sırasında bilinçli veya bilinçsiz olarak seçtiğimiz kelimeler hem dış dünya hakkındaki düşüncelerimizi yansıtır hem de toplumsal cinsiyet kalıpyargılarını yeniden üretir. Bunları iş ilişkilerinde kadın çalışanların sözünü keserek, kadın akademisyene hoca yerine hanım diyerek, kadın çalışanlara canım gibi ifadeler kullanarak görmek mümkündür.

Bu anlatılanları bir afiş çalışmasıyla şöyle örneklendirebiliriz.

Bu soruyu şöyle cevaplayabiliriz.

Tasarım dilini kontrol etmeden önce panel katılımcılarına bakalım. Bir panelin bu derece eşit temsilden uzak olması toplumsal cinsiyet eşitliği açısından sorun teşkil etmekte. Bu afiş literatüre "All Male Panels - Sadece Adam Paneller" olarak geçen durumun bir örneği. Etkinlikleri planlarken bu gözle bakmalı ve cinsiyetler arasında en az %40-60 oranını yakalamak için duyarlı olmalıyız. LinkedIn, Academia, Google Scholar profilleri üzerinden yapacağımız bir araştırma sayesinde kadın uzmanlara daha rahat erişebiliriz. Eğer alanda çalışan kadın uzmanları bulmakta zorlanıyorsanız "Sensiz Olmaz Sessiz Olmaz" gibi platformların sunduğu uzman havuzlarından faydalanabiliriz. Bu afiş eğer konuşmacıları değil de sembolik olarak bir grubu temsil ediyor olsaydı da nicel olarak erkeklere daha sık yer verilmesi bir sorundu. 7 karakterden 6'sının erkek olduğunu görüyoruz. Afişte yalnızca nicel olarak değil aynı zamanda boyut olarak da erkekler daha ön planda. Tasarım dilinde büyük-kalın gibi kullanımlar dolaylı olarak diğer öğeler arasında bir hiyerarşi oluşturmakta. Bu tarz hiyerarşilerin toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin bir yansıması olmamasına dikkat etmeliyiz. Bilim ve teknoloji ile ilgili olan bir seminerde temsil edilen kadın karakterini bir bilimciden ziyade idari bir çalışana benzer bir görünümde buluyoruz. Bu durum toplumsal cinsiyete dayalı kalıp yargı, ön yargı ve ayrımcılığın bir yansıması olarak karşımıza çıkıyor. Fark etmeden de olsa bu yargıları ve ayrımcılığı tasarımlarımızda yeniden üretmemek için bu gözle çalışmalarımıza son kez bakmak önemli bir adım olacak.

1- Toplumsal cinsiyete duyarlı bir dil kullanılmış mı? Örneğin; bilim adamı, insanoğlu, adam gibi yapmak, iş adamı gibi ifadeler yerine bilim insanı, insan, düzgünce, iş insanı gibi ifadeler kullanılmış mı?

2- Kadın- erkek sayısı eşit olarak gözetilmiş mi?

3- Tüm cinsiyetler eşit şekilde temsil ediliyor mu?

4- Tüm cinsiyetler konuyla ilişkilendirilerek temsil edilmiş mi?

Nitekim, bütün bilgiler ışığında oluşturulacak toplumsal cinsiyete duyarlı bir afiş çalışması şöyle olurdu;

Kontrol listesi desteğiyle basılı bir materyalin nasıl daha toplumsal cinsiyet eşitliğini kapsayan bir hale gelebileceğini afiş örneğiyle gördük. Sizler için farklı 2 temada oluşturduğumuz kontrol listelerini eğitim içerisinde paylaştık, ancak aynı zamanda aşağıda paylaşacağız, onları bilgisayarınıza indirebilir farklı çalışmalarda kullanabilirsiniz. Aynı zamanda kendi işiniz odağında sizlerin de yeni kontrol listeleri oluşturması için bu örnekler size fikir verebilir. ÖZU Gender Office internet sitesi ve sosyal medya hesaplarında bu ve benzeri kontrol listelerinin olduğu bir havuz ilerleyen süreçte oluşacak ve güncellenecek. Sizin de önermek istediğiniz kontrol listeleriniz varsa bize e-posta ile ulaştırabilirsiniz.

İş İlişkilerinde Toplumsal Cinsiyete Eşitliğine Duyarlı İletişim Kontrol Listesi

- Çalışma arkadaşlarıma hitap ederken üstünlük kuran ifadelerden uzak durarak profesyonel bir dil kullanımına özen gösteriyorum.
- Çalışma arkadaşlarıma "canım, kızım, abla, anne, ağabey, dayı" gibi ifadeler kullanmıyorum.
- Hitap edeceğim kişi kendisine nasıl hitap edilmesini istiyorsa ona uygun olarak hitap ediyorum.
- İngilizce iletişim sırasında kişi kendisine hangi zamirlerle hitap edilmesini istiyorsa ona uygun olarak hitap ediyorum.
- Erkek akademisyenlere "hoca"; kadın akademisyenlere "hanım" demiyorum.
- Ast-üst farketmeksizin herhangi bir iş arkadaşımınla yüz yüze iletişim kurarken fiziksel sınırları belirliyorum.
- Şaka amaçlı da olsa çalışma arkadaşlarımdan izni olmadan onlara dokunmuyorum.
- Ast-üst farketmeksizin herhangi bir çalışma arkadaşımı rahatsız ve/ya tedirgin edecek biçimde bakmıyorum.
- Kadın çalışma arkadaşlarımdan sözünü kesmiyorum.
- Toplumsal cinsiyete dayalı geleneksel rollere ilişkin tespitler ve yargılarda bulunmuyorum.

İletişim Araçlarında Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Kontrol Listesi

- Görsel iletişim araçlarında (posterler, flyerlar, afişler) kadın-erkek sayısını dengeli tutuyorum.
- Görsel materyallerde, farklı cinsiyetlerin pozisyonlarının ve tasvirlerinin toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı olmasına dikkat ediyorum.
- Tüm iletişim materyallerinde mümkün olduğunca kapsayıcı olmaya dikkat ediyorum.
- Toplumsal olarak kabul edilmiş genellemeler ile kurgulanan iletişim modellerinden uzak durmaya çalışıyorum.
- Ön yargı ve kalıp yargı içeren ifadeler kullanmamaya özen gösteriyorum.
- Erkekliği yücelten ifadelerden uzak duruyorum.
- "Adam gibi" yerine "doğru düzgün", "insanoğlu" yerine "insanlık", "iş adamı" yerine "iş insanı", "bilim adamı" yerine "bilim insanı" ifadelerini kullanıyorum.

2. Bilimsel Araştırmalara Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Perspektifini Katmak

Üniversite bünyesinde yaptığımız çalışmalarla geleceğe ışık tutuyoruz. Bu nedenle toplumsal cinsiyet eşitliği ve bakış açısı sadece kişiler arası ilişkilerde değil, yürüttüğümüz akademik faaliyetlerde de önemli bir yere sahiptir. Araştırma tasarımlarında toplumsal cinsiyet faktörü sıklıkla göz ardı edilen konulardan biridir. Bu durum çalışılan konularda önemli bir faktör göz ardı edildiği için bilimsel titizlikten uzaklaşılmasına yol açmakta, araştırmaların etki alanlarını daraltmakta ve araştırmalardan türetilen kimi uygulamaların belli gruplar için işlevlerini kısıtlamakta, hatta belli durumlarda önemli riskler ortaya çıkarmaktadır.

Örneğin, toplumsal cinsiyet faktörünü gündemlerine alan siyaset bilimi çalışmaları, cinsiyet faktörünü göz ardı edenlere göre daha farklı sonuçlara ulaşabilmektedir.² Bunun yanında, yapay zeka gibi alanların bakım-sağlık gibi alanlara yansımalarını tartışırken toplumsal cinsiyete duyarlı bir perspektif kullanmak yine araştırma vizyonumuzu geliştirme potansiyeline sahiptir.³ Kronik ağrılar üzerine yapılan çalışmalar toplumsal cinsiyet normlarından sıklıkla etkilenmekte, kadınların teşhis almasını zorlaştırmakta ve hatta geciktirmektedir. Bu bağlamda çeşitli araştırmalar kadınların yaşadığı kronik ağrılarının nedenlerinin fiziksel değil psikolojik nedenlere dayandırılmasının erkeklere göre çok daha fazla olduğunu ortaya koyuyor. Kadınların ciddiye alınmayıp, kronik ağrılarla ilgili tedaviye erişmelerini zorlaştıran yani ayrımcılığa dönen bu durumun temel nedeninin ise toplumsal cinsiyet normları bağlamında kadınlara yüklenen ön yargılar-kalıp yargılar (kadınların kırılgan olmaları, çabuk etkilenmeleri, abartmaları, histerik olmaları gibi bilimsel dayanağı olmayan yargılar) olduğu tartışılmaktadır.⁴ Gündelik hayatı olumsuz etkileyen, araştırma eksikliğinden kaynaklanan ayrımcılıkları çeşitlendirmek mümkündür. Özellikle araştırmalara dayanan tasarımlar bu konuda önemli bir yerde durmaktadır. Örneğin, araç çarpışma testlerinde kullanılan mankenlerin ve emniyet kemerlerinin erkek bedeni norm alınarak dizayn edilmiş olmalarının kadınların kazalarda yaralanma ve ölme ihtimalini artırdığı günümüzde yaygın şekilde tartışılmaktadır.⁵ Gerek araştırmaların kalitesi gerekse araştırmaların çıktılarının gündelik hayata etkileri açısından toplumsal cinsiyet perspektifi görünmeyen ama önemli bir etmendir. Bu nedenle gündelik hayattaki ilişkilerimizden başlayarak toplumsal cinsiyet eşitliği bakış açısını araştırmalarımıza da dahil etmek insanlık için dönüştürücü olmaya devam etmektedir.

---

2. Forman-Rabinovici, A., & Mandel, H. (2023). The Prevalence and Implications of Gender Blindness in Quantitative Political Science Research. *Politics & Gender*, 19(2), 482-506. doi:10.1017/S1743923X22000174

3. Frennert, S. (2021), Gender blindness: On health and welfare technology, AI and gender equality in community care. *Nurs Inq*, 28: e12419. <https://doi.org/10.1111/nin.12419>

4. Samulowitz, A., Gremyr, I., Eriksson, E., & Hensing, G. (2018). "Brave Men" and "Emotional Women": A Theory-Guided Literature Review on Gender Bias in Health Care and Gendered Norms towards Patients with Chronic Pain. *Pain research & management*, 2018, 6358624. <https://doi.org/10.1155/2018/6358624>

5. Perez, C. C. (2019). *Invisible Women: Data Bias in a World Designed for Men*. Abrams Press.

genderoffice.ozyegin.edu.tr
gender.office@ozyegin.edu.tr

— ÖZYEGİN —
— ÜNİVERSİTESİ —

Nişantepe Mah. Orman Sok. No: 34-36,
34794 Alemdağ - Çekmeköy/İstanbul

T. 0216 564 95 64

E-posta: tanitim@ozyegin.edu.tr

www.ozyegin.edu.tr